

ν' ἀποφανθῆ μετὰ θετικότητος. Πιθανώτερον φαίνεται ὅτι τὰ μὲν γράμματα συμβολίζουσι τὴν λέξιν Χερουβίμ, ὅτι ἡ εἰκὼν παριστᾷ τὸν Ἀρχιστράτηγον Μιχαήλ καὶ εἶναι ἀντίγραφον τῆς γνωστῆς παραστάσεως τοῦ ἐν Χώναις (Κολασσαῖς) τῆς Φρυγίας γενομένου παρὰ τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ θαύματος, τὸ δὲ σύμπλεγμα τῶν οἰκοδομῶν ὅτι παριστᾷ Μονὴν μετὰ τῶν ἐξαρτημάτων αὐτῆς.

Ἡ χρονολογία τοῦ ἀναγλύφου τεχνικῶς ἐξετάζομένου δὲν δύναται πάντως νὰ εἶναι

παλαιότερα τοῦ 14. αἰῶνος πρὸς τὴν ὅποιαν συμπίπτει ἡ ἀναγέννησις τῆς τέχνης ἐν τῷ Βυζαντίῳ.

Ὅσον ὅμως ἀφορᾷ εἰς τὴν χρῆσιν αὐτοῦ δυνάμεθα μετὰ θετικότητος νὰ εἰπωμεν ὅτι πρόκειται περὶ εἰκόνας τοποθετημένης ὑπεράνω τῆς ἐξωτερικῆς θύρας Μονῆς, ὡς πολλαχοῦ εἴθισται, ἢ ὅποια ἐτιμᾶτο ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀρχιστρατήγου καὶ ἢ ὅποια εἰκονίζετο εἰς τὸ βῆθος τῆς εἰκόνας.

Ἄλλ' ὅτι ἐν τῷ προκειμένῳ σπουδαιότερον προβάλλει καὶ χρῆζει ἐξάρασεως εἶναι φρονῶ ὅτι τὸ ἀνάγλυφον τούτο, ὅπερ ἀναμφισβητήτως εἶναι προϊόν ἑλληνικῆς διανοίας καὶ τέχνης καὶ ὑπὸ ἑλλήνων δι' ἑλληνικὴν Μονὴν ἐχρησιμοποιεῖτο, δύναται νὰ συναριθμηθῆ μετὰ τῶν ὀλίγων δυστυχῶς σωζομένων χριστιανικῶν καὶ ἑλληνικῶν μνημείων τῆς περιφερείας ταύτης.

Κομοτηνὴ 12 Φεβρουαρίου 1928

† Ὁ Μαρωνεῖας ΑΝΘΙΜΟΣ

λίας καὶ μικροφιλοτιμίας τῶν διευθυνόντων τὰς Κοινότητας· διότι ἀναμφιβόλως εἰς τὰς πλείστας ἐξ αὐτῶν τὰ πράγματα συνέβησαν ὅπως περίπου εἰς τὸν Στενήμαχον. Συνάμα δὲ μαρτυροῦν αἱ πληροφοροῖαι τοῦ Σχορδέλη καὶ τὴν σφαιερὰν ὁδόν, τὴν ὁποίαν ἐξ ἀρχῆς ἔλαβεν ἡ παιδείαις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ μαθηταὶ μὴ γνωρίζοντες ἴσως μὴδὲ καλὴν ἀνάγνωσιν εἰσήγγοντο προὐτως εἰς τὰ μυστήρια τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης ἀπὸ διδασκάλους ὁμοίως ἀκαταρτίστους καὶ ἀπαρασκευούς. Διὰ τοὺς λόγους τούτους νομίζομεν ὅτι δὲν εἶναι ἄσκοπον νὰ δημοσιεύσωμεν ἐδῶ τὰ κυριώτερα μέρη τοῦ χειρογράφου.

«Πλησιέστατοι γείτονες τῶν Στενημαχιωτῶν, ὡς γνωστόν, οἱ Φιλιππουπολίται εἶνε. Οὗτος ἐμπορικὸς μᾶλλον λαὸς εἶνε ἢ φιλόμουσος. Εἰς τὴν Φιλιππούπολιν πρὸ ἑβδομήκοντα περίπου ἐτῶν (1780) ἐπιστήθη δημόσιον Ἑλληνικὸν Σχολεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον μικρὰ ἑλληνικὰ μαθήματα παρεδίδοντο, μεγαλντέρα δὲ σπουδὴ καὶ ἐπιμέλεια προϋτίθετο περὶ τῆς ἀριθμητικῆς καὶ τῆς διπλογραφίας, ἀντικείμενὰ ἐμπορίας, καὶ τὰντὰ ἀτελῆ καὶ ἀμέθοδα, ὡς ἕκαστος εἰκάξει συγκρίνων τὰς προτάσεις ἐκεῖνας. Καὶ κατὰ τὴν πρώτην περίοδον, διαρκέσασαν περίπου 35 ἐτη, οὐδεμία προφανῆς πρόοδος ἐδείχθη, ἀλλὰ στάσις καὶ ἀδιαφορία ἐπεγράται καθ' ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα, μετὰ παρέλευσιν δὲ περίπου 40 ἐτῶν (1820), ὁπότεν καὶ μετανάστευσις οἰκογενειῶν τινῶν εὐκαταστάτων ἐγένεεν ἐν τῇ Φιλιππούλει, τότε, διὰ τῆς ἐνεργείας μάλιστα καὶ συνδρομῆς τῶν ἀποικισάντων αὐτόθι, τὸ Σχολεῖον ἐπιδιωρθώθη καὶ μετερρυθμίσθη, καὶ ἔκτοτε ἄρχεται δευτέρα περίοδος, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐβελτιώθη ἡ Σχολὴ καὶ ἔδειξε προόδους τινάς· καὶ ἀπὸ τῶν πέριξ συνέρθεον σπουδασταί. Ὁ κύκλος τῶν μαθημάτων ἠὲξήθη, ὁ ζῆλος τῶν μαθητεόντων ἐξωπυροῦτο, καὶ ἡ φιλοτιμία καὶ προθυμία περὶ τὰ φάττα τῶν ἐφόρων τῆς Σχολῆς καὶ τῶν λοιπῶν ἐβελτιοῦτο. Οἱ κατὰ ταύτην τὴν περίοδον μαθητεύσαντες ἐδείχθησαν ὅπως οὖν ἄνδρες προικισμένοι μὲ παιδείαν ἐκείνου τοῦ καιροῦ καὶ χρηστὰ ἤδη. Αὕτη ἡ τῶν μαθητῶν πρόοδος ὁμολογεῖ καὶ κηρύττει τὴν προθυμίαν τῶν ἐφόρων καὶ τῶν λοιπῶν Φιλιππουπολιτῶν· καὶ αὕτη ἡ περίοδος, ἡ διαρκέσασα 10 μόλις ἐτη, ὑπῆρξε, καθ' ἣν μετὰ πλείοτερον ζήλον καὶ προθυμίας διετηρεῖτο ἡ πρόοδος τοῦ Σχολεῖου Φιλιππούλεως. Ἀλλὰ κρῖμα, ὅτι εὐθὺς μετὰ παρέλευσιν τῶν 10 ἐτῶν ἤλλαξαν πρόσωπα τὰ πράγματα· ἄλλα ὀλέθρια κατὰ εἰσῆχθησαν εἰς αὐτήν, μάλιστα δὲ ἡ ὀλεθριωτάτη πολυτέλεια, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας παρημελήθη πάλιν τὸ Σχολεῖον καὶ εἰς διάστημα 5—6 ἐτῶν δὲν ἠκούετο πλέον, καὶ εἰς ἓνα καὶ εἰς ἕτερον μαθητεύσαντες διδάσκαλον, πάλιν κατὰ τὸν κοινὸν λόγον **διὰ τὸν κόσμον δὲν ἦσαν**. Μεταξὺ αὐτῶν τῶν ἐφόρων καὶ τῶν λοιπῶν τῆς πόλεως προϋχόντων δὲν

ἐγένετο πλέον οὐδείς λόγος περὶ παιδείας, οὔτε μεταξὺ τῶν μαθητῶν ¹⁾. Οἱ μαθηταὶ ἔγειναν ὁπαδοὶ ἄλλοτρίων φρονημάτων, καὶ ἐν βραχεὶ χρόνῳ γενικὴ διαφθορὰ εἰσῆχθη εἰς τὴν Φιλιππούπολιν, κυριεύσασα τοὺς πλείστους, ἐὰν δὲ καὶ πολλοὶ ἐστάθισαν ἀκέραιοι τῆς κοινῆς διαφθορᾶς, ἐφαίνοντο ὅμως οὗτοι οἱ ὀλίγοι ἀδιαφοροῦντες.

Παρημελήθη λοιπὸν καὶ διελύθη ἡ πρὸ μικροῦ μεταρρυθμισθεῖσα πρόοδος τῆς Σχολῆς. Ἀρχεται δὲ ἐκ ταύτης τῆς καταστάσεως ἄλλη τρίτη περίοδος, περὶ τὰ τέλη τῆς ὁποίας (1848) ἤρχισε νὰ ἀνανεώνεται ὁ ζῆλος καὶ ἡ προσπάθεια τῶν Φιλιππουπολιτῶν. Τελευταῖον δέ, τὸ 1851, ὁπότεν μάλιστα ἦλθεν ἐν αὐτῇ ὁ φιλόμουσος καὶ πάσης τιμῆς ἄξιος ἀνὴρ, κύριος Χρῦσανθος Ἀρχιερεὺς, καὶ τὸ παρθεναγωγεῖον ἔλαβε νέαν μόρφωσιν, διὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ συνδρομῆς Αὐτοῦ καὶ τὸ Ἑλλ. Σχολεῖον μεταρρυθμίσιν. Ἀπὸ τὸ 1850 λοιπὸν εἰσάγεται εἰς τὴν Φιλιππούπολιν καὶ πρόοδος, καὶ ἡ φιλοτιμία ἀναγεννᾶται εἰς τὰς καρδίας τῶν εὐφραζόντων τοῦλάχιστον, οἵτινες μὲ ζῆλον προσπαθοῦσι νὰ εἰσαῶσι τὰς Μοῦσας.

Τοιαύτη ἦτο ἡ μέχρι τοῦδε κατάστασις τοῦ Ἑλλ. Σχολείου Φιλιππουπόλεως. Σημειωτέον δέ, ὅτι τακτικῶν ἡλληλοδασκτικῶν Σχολείων δὲν ἀπέκτησεν εἰσέτι ἡ Φιλιππούπολις ²⁾.

Πρὶν δ' ἔμβωμεν εἰς τὴν ἐκθεσὶν τῶν πρακτικῶν τῆς Σχολῆς Στενημάχου, καλῆτερον νὰ διαρέσωμεν τὴν πραγματείαν ἅπασαν εἰς περιόδους. Διαιροῦνται δὲ τὰ πρακτικά τῆς Σχολῆς, συμπεριλαμβανομένων καὶ τινῶν προηγουμένων περιστάσεων, εἰς τρεῖς περιόδους.

Ἡ πρώτη περίοδος ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς συγκινήσεως τῶν πατριωτῶν ἡμῶν πρὸς τὴν παιδείαν μέχρι τῆς ιδρύσεως τοῦ Σχολείου, ἤγουν ἀπὸ τοῦ 1830 μέχρι τοῦ 1843 ἢ δευτέρα ἀπὸ τῆς ιδρύσεως τοῦ Σχολείου μέχρι τῆς μεταρρυθμίσεως αὐτοῦ, ἢ ἀπὸ τοῦ 1843 μέχρι τοῦ 1848, καὶ ἢ τρίτη ἀπὸ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ Σχολείου καὶ ἐφεξῆς, ἢ ἀπὸ τοῦ 1848 καὶ ἐφεξῆς.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Α'

*Ἀπὸ τῆς συγκινήσεως τῶν πατριωτῶν ἡμῶν πρὸς τὴν παιδείαν
μέχρι τῆς ιδρύσεως τοῦ Σχολείου, ἤγουν ἀπὸ τοῦ 1830—1843
13 ἔτη.*

Γνωστὸν εἶνε, ὅταν ἓν ἔθνος εἶτε μία κοινότης ἀνίσταται ἀπὸ βάρβαρον κατάστασιν, ἐξυπνᾷ ἀπὸ τὴν λήθαργον τῆς ὁμότητος καὶ προσπαθῆ

¹⁾ Ὑπερβολή.

²⁾ Ἄλλ' ἤδη 1857 ἀπεκτήσατο χάρις τῇ φιλοδοξίᾳ τοῦ Κιοιμοῦς Γκερδάνη λαμπρᾶν.

ν' ἀνοίξῃ τοὺς ὀφθαλμούς του, πόσοι ὀλίγοι γνωρίζουσι καὶ θέλουσι τὴν ἀνέγερσιν ταύτην τῆς Κοινότητός των· οἱ πλείονες βέβαια, βιώσαντες τὸν βίον αὐτῶν ἐν ἀμαθείᾳ καὶ ἀπάτῃ, φθονοῦσι καὶ κωλύουσι βλαβερὰς δυνάμεις τὴν παιδείαν, τὸ φῶς.

Ἡ ἡμετέρα Κοινότης μόλις ἀπαλλαγείσα τῶν ἐξωτερικῶν ταραχῶν καὶ ἐχθρῶν συνεκινήθη εἰς ἀνακάλεσιν τῆς παιδείας. Ἄλλὰ ψεύδομαι λέγων Κοινότης· καθότι ὀλίγιστοι ἦσαν οἱ τοιαῦτα φρονήματα διατρέφοντες, οἱ πλείστοι αὐτῶν καταδιώκται καὶ ἐχθροὶ αὐτῆς, φωτιστέοι ἦσαν. Μόλα ταῦτα οἱ ὑπὸ τοιοῦτου ζήλου καταφλεγόμενοι ἐφρόντισαν νὰ εἰσαῶσιν εἰς τὴν πατρίδα ἡμῶν διδάσκαλον, διατηροῦντες αὐτὸν ἐν οἴκῳ τινί, διὰ μερικῶν πληρωμῶν, ὅστις τὸ ἀναγινώσκειν καὶ γράφειν ἐπηγγέλλετο μετὰ μικρῶν τινῶν ἐπιστολογραφιῶν. Οὗτος ἦτο Ἰωάννης τις, ὃς ὑπ' αὐτῶν Φούντας ἐπονομασθεῖς. Ἐὰν δὲ καὶ εἶχε μικρὰν τινα μάθησιν, δὲν ἠδυνήθη οὐδ' αὐτὴν νὰ δείξῃ διὰ τὴν ὀλιγοχρόνιον διαμονὴν του.

Ἄλλ' ὁ ζῆλος τῶν πατριωτῶν ἤρξε καὶ ἐξωπερόντητο, καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν οὕτω φρονούντων ἐπολλαπλασιάζετο. Ὅθεν ἀσχέψεις καὶ συμβουλαὶ ἐγένοντο μετὰ τούτου περὶ συστάσεως κοινῆς χρηματικῆς κεφαλαιῶν, δι' οὗ νὰ διατηρῶσι διδάσκαλον δικὴν δημοτικῆς. Τοῦ πρώτου δὲ γενομένου, ἐφρόντισαν ἔπειτα καὶ περὶ διδασκάλου, προσκαλοῦσι λοιπὸν τὸν κύριον Δημήτριον Καλαμβακίδην τὸν ἐκ Μελενίκου (1833), διδασκαλεύσαντα αὐτόθι δύο περίπου ἔτη, καθ' ἃ οἱ μὲν ἑφοροὶ προθυμίαν καὶ ζήλον ἔδειξαν, οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπιμέλειαν. Κατὰ τοὺς καιροὺς τὰ πράγματα νὰ κρίνωμεν πρέπει, λέγει κοινὸν γνωμικόν.

Ὁ κύριος Καλαμβακίδης λοιπὸν κατὰ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ καὶ γνώσεις σαφῶς παρέδιδε καὶ χρήσιμα κατὰ τὸν τόπον καὶ τὴν κατάστασιν τῶν κατοίκων μαθήματα. Παρέδιδε τὰ ἐξῆς. Κατήχησιν, Ἀριθμητικὴν, τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος συνέταξε, Γεωγραφίαν καὶ Ἐπιστολικούς τύπους, Ἑλληνικὸν μάθημα, Αἰσωπικοὺς μύθους, Χρηστοθήθειαν, Ἐκλογὴν καὶ τὰ τοιαῦτα, μετὰ γραμματικῆς τῆς προγενεστέρας μεθόδου, ἴσως δὲ καὶ ἄλλα τινὰ εἰς ἄλλας τάξεις.

Μαθηταὶ οὐκ εὐκαταφρόνητοι τὸν ἀριθμὸν ἐμαθήτευσαν εἰς αὐτόν, ὅστις καὶ ὑπάλληλον εἶχε τὸν κύριον Ἰωάννην Δαλίδην, τὸν Ἀμπελακιώτην, καὶ ἐκ τῶν πέριξ δὲ συνέρρεον αὐτόθι μαθηταί.

Σημειωτέον δέ, ὅτι ὁ διδάσκαλος διετηρεῖτο διὰ τῶν συνεισφορῶν καὶ τῶν Στενημαχιωτῶν καὶ τῶν Ἀμπελινωτῶν, ὡς καὶ ἡ Ἐφορία αὐτὴ συνίστατο ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν. Ἄλλ' ὁ διδάσκαλος κατόκει εἰς τὸν Στενημάχον, παραδίδων εἰς οἶκόν τινα, τὸν παρὰ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Νικολάου.

Σοφώτατα δέ, κρίνω, ἔπραξαν οἱ Στενημαχιῶται καὶ Ἀμπελινωῖται

ἐνώσαντες τὰς συνεισφορὰς αὐτῶν πρὸς διατήρησιν κοινοῦ διδασκάλου· διότι κατὰ τὰς περιστάσεις ἐκεῖνας, ὅποτε οἱ μὲν φίλοι τῆς παιδείας ὀλιγιστοὶ ἦσαν, ἄπειροὶ δὲ οἱ ἐχθροί, ἀλητεῖτο ἀναγκάως ἡ ἔνωσις καὶ ἡ ὁμόνοια τῶν δύο Κοινοτήτων· διότι ἡ ἔνωσις αὕτη ἐγένετο ἀφοροφῆ συνδέσεως εἰς στενωτέραν φιλίαν καὶ ὁμόνοιαν, ἐπιφέρουσα τὴν πρὸς ἀλλήλους ἐπικουρίαν· ἔπειτα δὲ ἠδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ μεγάλα μέλλοντα ἀγαθὰ, ἐὰν ὅμως διετηρεῖτο ἡ ἐνότης αὕτη μετὸν αὐτὸν ζῆλον. Διότι μέχρι μὲν τινος χρόνου ἠδύνατο νὰ διατηρῶσι τὸν διδάσκαλον εἰς ἰδιαιτερόν τινα οἶκον, καθὼς τοῦτο διετηρεῖτο κατ' ἀρχάς, εἶτα δὲ ἀυξήσαντες μετ' οὐ πολὺ τὸ κοινὸν χρηματικὸν κεφάλαιον καὶ τακτοποιήσαντες αὐτό, ἠδύνατο νὰ ἰδρῦσωσι κοινὸν δημόσιον Σχολεῖον, ὅπου νὰ φοιτῶσιν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν Κοινοτήτων σπουδασταί. Τοῦτο ὅμως τὸ εἰχῆς ἔργον, μεγάλα εἶχεν ἀγαθὰ ἐσωτερικὰ καὶ ἔξωτερικὰ, τὸ ὅποια ἡ φήμη τῆς ἐνότητος καὶ ὁμονοίας διαθρολλοῦσα εἰς τοὺς φιλομούσους, ἤθελεν ἀφρόνως πανταχόθεν ἀποκτᾶ καὶ συλλέγει· διὰ τὰυτα λοιπὸν καὶ διὰ ἄλλα αἷτια ἦτο ἀναγκαία καὶ συμφέρουσα ἡ ἐνότης τῶν δύο Κοινοτήτων, τῆς ὁποίας τὸ θεμέλιον οἱ ὀρθοφρονοῦντες προγενέστεροι πατριῶται ἔθεσαν, ἀλλὰ κριμα ὅτι, ἀντὶ νὰ σεβασθῆ ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων καὶ νὰ διατηρηθῆ, διελύθη ἀπειροκάως.

Μετὰ διετῆ διαμονῆν του ὁ Δ. Κολαμβακίδης ἀφίνει τὸν Στενημάχον, διότι τὴν πληρωμὴν τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ δὲν ἐλάμβανε τακτικῶς· καθότι τὸ κοινὸν χρηματικὸν κεφάλαιον δὲν ἦτο εἰσὲτι τακτοποιημένον εἰς ἰδιαιτερον ταμεῖον, ἀλλὰ συνίστατο εἰς περιοδικὰς συνεισφορὰς, διὰ τῶν ὁποίων ἐπληρώνετο ὁ διδάσκαλος· οὕτω λοιπὸν διὰ τοιαῦτα αἷτια αἱ Κοινότητες ἐστερήθησαν τὸν διδάσκαλόν των, καὶ τὸ μόλις τεθὲν καλὸν θεμέλιον διελύθη (1835).

Μετὰ τὰυτα ἠδιαφόρησαν καὶ καθόλον δὲν ἐφρόντισαν περὶ ἐτέρου διδασκάλου καὶ ἡ ἀθλία νεολαία ματαίως κατεδαπάνη τὰς χουσὰς αὐτῆς στιγμᾶς. Τινὲς τῶν ἱερέων καὶ ἄλλοι ἐντόπιοι ἐπαγγελλόμενοι τὸν διδάσκαλον, ἐδίδασκον τὴν ἀνάγνωσιν εἰς Ὀκτώηχον καὶ Ψαλτήριον καὶ τὸ σκαλώνειν (γράφειν).

Κοινὸς δὲ τώρα τῶν Στενημαχιωτῶν καὶ Ἀμπελιωτῶν Ἑλληνοδιδάσκαλος ἦτο ὁ Δαλίδης, ὅστις εἰς τὸν ἰδίον του οἶκον ἐδίδασκε μετ' ἡμιμῆρας μισθὸν τῶν φοιτητῶν, καὶ ἐκ τῶν δύο Κοινοτήτων συνέρορον ἐκεῖ.

Ἄλλ' ὅσα καὶ ἂν εἴπωμεν πλείοτερα περὶ τῶν κατὰ ταύτην τὴν περίοδον, τοῦτο πάλιν ἐξάγεται, ὅτι εἰς τὴν βαθυτάτην ὁμίχλην καὶ σκότος ἐβάδιζον οἱ τε διδάσκαλοι, οἱ τε μαθηταί, οἱ τε ἔφοροι, ἅπαντες, ἐκτὸς ὀλίγων τινῶν, μέχρι τοῦ 1844, ὅποτε ἐτακτοποιήθησαν τὰ πράγματα ὅπως οὖν καὶ τὸ Σχολεῖον ἰδρῦθη.

Μόλα ταῦτα ἀπὸ τῆς ἀφίξεως ἔτι τοῦ πρώτου διδασκάλου, τοῦ Καλαμβακίδου, (1835) οἱ φρονιμώτεροι καὶ φιλόμουσοι τῶν Στενημαχιωτῶν καὶ Ἀμπελιωτῶν δὲν ἔπαυσαν ποιοῦμενοι λόγον περὶ ἀνεγέρσεως κοινοῦ Σχολείου μεταξὺ τῶν δύο κοινοτήτων καὶ παρακινοῦντες τὸ Κοινὸν πρὸς τοῦτον τὸν ἱερὸν σκοπὸν. Πρωτίστη δὲ φροντίς καὶ προσπάθεια ἦτο αὕτη, τὸ νὰ συνδέσωσι δηλ. τὰς δύο Κοινότητας εἰς στενὴν ὁμόνοιαν, ὥστε νὰ ἀναγείρωσι κοινὸν Σχολεῖον.

Ἄφου δὲ οἱ πλείοτεροι ὁμοφώνησαν καὶ ἐπέισθησαν εἰς τοῦτον τὸν σκοπὸν, ἤδη ἐπρόκειτο λόγος περὶ εὐρέσεως καταλλήλου τοποθεσίας. Ἐπρόκειναι δὲ τὴν παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ θέσιν, πρὸς τὸ μέρος δηλ. τοῦ Ἀμπελίνου, θέσιν μεταξὺ δύο ποταμίσκων, ὅπου τώρα βλέπεις τοῦ Χ. Κωνσταντίνου τὸ κατ᾽ἀστυχεῖον.

Ἐπειδὴ ὁμοῦς ζητήσαντες τὴν συμβουλὴν τινῶν ἔλαβον ἀπόκρισιν, ὅτι ὁ φλοῖσθος τοῦ ποταμοῦ θέλει προξενεῖ θόρυβον καὶ ταραχὴν, τοῦτου ἕνεκα ἀφῆθησαν τοῦ σκοποῦ μάλιστα δὲ δι' ἄλλας οὐσιωδέστερας αἰτίας (διότι οἱ Στενημαχιῶται δὲν ἤθελον νὰ πέμψωσι τὰ τέκνα των εἰς Σχολεῖον πέραν τοῦ ποταμοῦ πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ἀμπελίνου) ἄλλως ἢ θέσις ἦτο καταλληλοτάτη, ὥστε αἱ αἰτίαι ἦσαν παράλογοι καὶ πεισματώδεις¹⁾.

Καὶ λοιπὸν πλέον ἄλλο δὲν ἔμενεν εἰμῇ ἢ διάλυσις μὲν τοῦ πρώτου σχεδίου, σύστασις δὲ ἰδίων Σχολείων εἰς ἑκάστην τῶν δύο Κοινοτήτων ἢ ἀπόφασις αὕτη ὑπὸ τοῦ κοινοῦ ἐπεκρουθῆ. τὸ ὅποιον κἂν ἐνέδιδεν εἰς τὸ πρῶτον ζήτημα, ἐπρωτίμα ὁμοῦς τὸ δευτερόν ἔστω. Ἐχωρίσθησαν λοιπὸν οἱ Στενημαχιῶται τῶν Ἀμπελιωτῶν (1838) καὶ ἔκτοτε πλέον ἑκάστη ἔπραττεν ἰδίως.

Ἐνῶ οἱ Στενημαχιῶται, ἀποτυχόντες τοῦ πρώτου σκοποῦ καὶ χωρισθέντες τῶν Ἀμπελιωτῶν, συνεσκέποντο, τὸ 1843 κατὰ τὸν Αὐγούστου ἐκοιμήνεται πρὸς τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς κομποπόλεως παρὰ τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς ἁγίας Μαρίας ἀνατολικῶς, καταναλώσασα πέντε περίπου οἰκίας. Ἰδοὺ καιρὸς, ἰδοὺ θέσις. Παρὰ τοῖς καταναλωθεῖσιν οἴκοις ἦτο κενὴ τις θέσις, ἐνδιαίτημα τέως τῶν χοίρων, ἢ θέσις αὕτη καταλλήλος μὲν, ἀλλὰ στενὴ. Ὅθεν ἀγοράζουσι καὶ δύο οἴκους τῶν καταναλωθέντων, τὴν

¹⁾ Ὁ ποταμὸς, ὁ προσηρθεὶς διέρχεται διὰ τοῦ Στενημάχου καὶ Ἀμπελίνου, χωρίζων τὰς δύο κομποπόλεις καὶ εἰσβάλλει εἰς τὸν Ἐβρὸν. Ὄνομα μὲν ἀρχαῖον ἢ μεταγενέστερον δὲν ἠδυνήθημεν νὰ εὑρωμεν καὶ πιθανόν, ὅτι καθόλου δὲν ὑπάρχει διὰ τὴν ἀσημότητα αὐτοῦ καὶ διότι δὲν ἔχει ἰδιάζουσαν τινὰ ἰδιότητα ἢ ἕτερόν τι διακριτικόν, ἀλλὰ φοβούμενοι μὴ ἀποδοθῆ ποτε βάρβαρόν τι ὄνομα εἰς αὐτόν, ἄς ὀνομασθῆσωμεν ἡμεῖς, καὶ ἀφιερώνοντες αὐτόν εἰς τὴν θεὰν τοῦ Κλέους Κλειῶ, ὀνομάσωμεν αὐτόν Κλειοπόταμον, δι' οὗ εἶθέ ποτε ἢ κομποπόλις μᾶς περιβλήθῃ κλέος καὶ τιμὴν ἐνεργουῦντος διαφόρου μηχανᾶς.

μὲν δυτικῶς τῆς κενῆς θέσεως, τὴν δ' ἀρκτικῶς, καὶ περὶ τὸν Μάρτιον τοῦ 1844 ἤρξατο ἡ οἰκοδομὴ τοῦ Σχολείου.

Μόλις οἱ Στενημαχιῶται ἔθεσαν τὰ θεμέλια τῶν τοίχων μετὰ χαρᾶς ἀγγέλλουσιν εἰς τὸν ἐν Κισνοβίῳ φιλομαθῆ καὶ φιλογενῆ πατριώτην αὐτῶν κύριον Ἀπόστολον Μεζεβίσην, ὅτι συστάινουσι δημόσιον παιδευτήριον κ.τ.λ. Ὁ δὲ καλὸς πατριώτης αὐτῶν ἅμα ἔλαβε τοιαύτην χαροποιάν καὶ ποθητὴν εἶδησιν συνοδεύει τὴν πρὸς αὐτοὺς γλυκυτάτην του ἀπάντησιν μετὰ νουθεσιῶν καὶ πατρικῶν παραινέσεων, μάλιστα δὲ μετὰ τοῦ συντελεστικωτάτου μέσου, μετὰ χρημάτων δέκα χιλιάδων γροσίων. Οὕτως ἄρα ἔθεσε τὸ θεμέλιον τοῦ Σχολείου ὁ Ἅπ. Μεζεβίσης, καὶ θεμέλιον ἀγαθοῦ παραδείγματος, τὸ ὁποῖον καὶ ἄλλοι μετὰ ζήλου καὶ φιλοτιμίας ἠκολούθησαν. Ἡ οἰκοδομὴ ἐξακολουθεῖται καὶ περαιοῦται περὶ τὸν Αὐγούστον τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β'.

*Ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Σχολείου μέχρι τῆς μεταρρυθμίσεως αὐτοῦ
ἢ ἀπὸ 1843 μέχρι τοῦ 1848 ἔτη 5.*

Ἀμέσως μετὰ τὴν περαιώσιν τοῦ Σχολείου εἰσῆχθη πρὸς καιρὸν ἐπιτόπιός τις διδάσκαλος, μέχρις οὗ φθάσῃ ὁ προμηθευθεὶς ἀλληλοδιδάκτης. Τὸν Ὀκτώβριον δὲ τοῦ 1844 ἐφθάσεν ὁ ἀλληλοδιδάσκαλος κ. Θεόδωρος Στανίδης, ὁ Σωζοπολίτης. Ὁ θάλαμος τῆς παραδόσεως δὲν ἤρρεσεν αὐτῷ, διότι ἦτο ὡς κοινὸν δῶμα ἔχον μίαν μόνον διδασκαλικὴν ἔδραν, χωρὶς θρανίων, καὶ εὐθὺς διέταξε νὰ κατασκευασθῇ ἡ διδασκαλικὴ αἴθουσα, ὡς αὐτὸς ἤθελε. Μετὰ δὲ τοῦτο ἔκαμεν ἑναρξιν τῆς παραδόσεώς του. Πλήθος μαθητῶν συνέρρευσεν, οὗτος δὲ διήρρεσεν ὅλους αὐτοὺς εἰς ἑννέα κλάσεις.

Ὁ κ. Θ. Στανίδης ἐπηγγέλλετο νὰ διδάξῃ τοὺς μαθητὰς καθαρὰν ἀνάγνωσιν, καλλιγραφίαν καὶ ἄλλα τινὰ συμπληρωματικὰ μαθήματα οἷον γεωγραφίαν, κατήχησιν καὶ ἀρχὰς γραμματικῆς καὶ ταῦτα παρέδιδεν ὡς ἐξῆς.

Εἶπομεν ὅτι εἶχε διαιρέσει τοὺς μαθητὰς του εἰς 9 κλάσεις, ἐκ τούτων εἰς μὲν τὰς ὀκτὼ ἔδωκε τύπους ἰδιοχείρου του καλλιγραφίας, ἀναλόγους εἰς τὰς διαφόρους κλάσεις, καὶ κατὰ τούτους οἱ μαθηταὶ ἐγυμνάζοντο εἰς τὸ καλλιγραφεῖν πρῶτον μὲν εἰς πλάκας, ἔπειτα δὲ εἰς χαρτιά· ἡ δὲ α' κλάσις, ἥτοι ἡ κατωτάτη ἐγυμνάζετο περὶ τὴν γραφὴν εἰς τὴν ἄμμιον. Ἐγραφον δὲ τὸ πρῶν μέχρις ὀρισμένης ὥρας, καὶ τὸ ἀπόγευμα πάλιν ἀμέσως ἐνησχολοῦντο περὶ τὴν γραφὴν, ὀλίγον δὲ πρὸ τῆς παύσεως παρετήρει ἐκάστου τὸ γράμμα, καὶ κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ ἀπέδιδεν εἰς ἕκαστον τὴν ἀνάλογον τιμὴν ἢ κατηγορίαν. Εἰς δὲ τὴν ἀνάγνωσιν ἐνησχολοῦντο τὸ πρῶν μετὰ τὴν γραφὴν καὶ τὸ ἀπόγευμα παρομοίως, εἰς πῖνα-

κας ἱστάμενοι εἰς ἡμικύκλια, εἰς ἕκαστον δὲ ἡμικύκλιον ἦτο διωρισμένος εἰς διερμηνεύς, ἔργον ἔχων νὰ ἐπιτηρῇ τὴν εὐτάξιαν τῶν ὑπαλλήλων του καὶ νὰ παρατηρῇ αὐτοὺς εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἀναγνώσεως λέγων τὸ ὀκατόπιν (δηλ. νὰ λέγῃ), διώριζε καθ' ἑβδομάδα καὶ κοινὸν εὐτάξιαν ἔργον ἔχοντα νὰ σημειώη τοὺς εὐτάκτους καὶ ἀτάκτους.

Χρῆς τοῦ διδασκάλου, εἰς τὰ ὅποια αὐτὸς μόνος του ἦτο ἐπιβεβλημένος κατὰ τὴν μέθοδόν του, εἶνε τὰ ἑξῆς.

Πρῶτον χρῆος εἶχεν ὁ κ. Στανίδης τὸ νὰ διαμοιράζῃ κατὰ πᾶσαν πρωίαν εἰς ἕκαστον μαθητὴν γραφίδα, ἐκ τῶν ὁποίων αὐτὸς ἔκαμνε πρὸς τοῦτο τὸ τέλος, νὰ περάσῃ ἅπαξ τὰς κλάσεις διὰ νὰ ἐξετάσῃ τὰ γραψίματα τῶν μαθητῶν, καὶ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν παρομοίως νὰ διέλθῃ ὅλα τὰ ἡμικύκλια διὰ νὰ ἀλλάξῃ τὸ μάθημα εἰς τοὺς μαθητάς, καὶ τὸ ἀπόγευμα ταῦτά. Νὰ γράφῃ καλλιγραφίας, νὰ τὰς διανέμῃ τὸ πρωί, τὸ δὲ ἑσπέρας νὰ τὰς συνάγῃ, ν' ἀναγνώσκῃ κατὰ πᾶσαν ἑσπέραν τὸν κατάλογον τῶν μαθητῶν κ.τ.λ.

Αὕτη ἦτο ἡ μέθοδος τοῦ διδασκάλου καὶ εἰς τὴν παράδοσιν εἰς ταῦτα τὰ καθέκαστα καθυπεβάλλετο διὰ ταύτης αὐτοῦ τῆς μεθόδου ἐγύμνασε τοὺς μαθητάς εἰς τὴν καθαρὰν ἀνάγνωσιν ὅσον τὸ δυνατὸν τάχιστα, μάλιστα δὲ εἰς τὴν καλλιγραφίαν καὶ εἰς ἄλλα τινὰ, ὡς ἐρρέθη· ἀλλὰ τελευταῖον ὁ φίλος μεγαλαυχήσας ἴσως διὰ τὴν δειχθεῖσαν ἐκείνῃν παραμικρὰν πρόοδον, καὶ νομίσας ὅτι αὕτη ἦσκει εἰς τὸ νὰ καλύψῃ πάντα τὰ ἄλλα, ὅσα ἤθελεν εἰς τὸ ἑξῆς πράξει, παρημέλησε τὸ ἔργον του καὶ κατ' ὀλίγον παρήλλαξε σχεδὸν τὴν μέθοδον αὐτοῦ καὶ τὸν τρόπον τοῦ βίου· διὰ ταῦτα οἱ Στενημαχιῶται, μετὰ διετὴ διαμονὴν του ἔδωκαν φρόνιμον αἰτίαν ν' ἀποσυρθῇ.

Μετὰ τοῦτο οἱ ἑφόροι προνοοῦντες πάντοτε ὑπὲρ τοῦ Σχολείου ἀντικατέστησαν ἕτερόν τινα διδάσκαλον, καὶ τῶν ἑλλ. μαθημάτων δῆθεν μέτοχον· οὗτος δὲ ὁ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς σπουδῆς κάτοχος ἦτο Ἀπόστολός τις, περὶ τῶν γνώσεων καὶ μεθόδου τοῦ ὁποίου οὐδεμίαν περιγραφὴν δὲν ἔχομεν νὰ κάμωμεν, διότι ἅμα ἦλθεν, ἐπειδὴ δοκιμασθεὶς εὐρέθη ἄμοιρος καὶ τῶν δύο μεθόδων, τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς, τῷ ἐδόθη δρόμος. Τινὲς τῶν ἐφόρων μας εὐθὺς ἀντεισηζαν ἄλλον τινά, Ἰωάννην Ζαχαριώτην, ὅστις ὑπέσχετο νὰ διδάξῃ τοὺς παῖδας τῶν Στενημαχιωτῶν ἑλληνικὰ καὶ ἀλληλοδιδασκτικὰ· πλὴν κριμα, διότι ὁ ἄθλιος ἐφάνη ἀμφοτέρων πτωχὸς· δυστυχία!

Ἐπειδὴ δὲ τινες μὲν τῶν πολιτῶν ἤθελον τὸν ἄνθρωπον τοῦτον δι' ἰδιοτροπίαν, ἄλλοι δὲ οὐ, οἱ φρονιμότεροι τῶν ἐφόρων, οἱ φαινόμενοι τρόπον τινὰ οὐδέτεροι τῆς ὑποθέσεως, συνεβίβασαν ἀμφοτέρα τὰ κόμματα, καὶ χάριν μὲν τοῦ ἐνὸς ἐτήρησαν τὸν ὑπ' αὐτῶν ἐνοούμενον, χάριν δὲ

τοῦ ἐτέρου ἐπανεφέρουν τὸν πρόην Θεόδωρον διὰ τὴν ἀλληλοδιδασκτικὴν καὶ οὕτω λοιπὸν εἰς τὸ σχολεῖόν μας ἐπρυτάνευον δύο διδάσκαλοι. Παρέδιδε δὲ ὁ ἑλληνοδιδάσκαλος τὰ ἑξῆς: Ἑλλ. μάθημα, Αἰσωπείους μύθους, Σχολαστικούς, Χρυσολογᾶν, καὶ τινὰ ἄλλα, τοὺς τύπους μόνον τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν ὀρημάτων ἐκ τῆς γραμματικῆς τοῦ Βάμβα, καὶ τὰ ἀπλᾶ τῆς ἀριθμητικῆς πάθη· ἡ δὲ παράδοσις τοῦ ἑλληνικοῦ μαθήματος ὑφίστατο εἰς τὴν κατὰ λέξιν ἐξήγησιν τοῦ κειμένου καὶ εἰς τὴν μηχανικὴν τεχνολογίαν.

Ἐπειδὴ δέ, στοχάζομαι, ὅταν θεατροῖζονται καὶ δημοσιεύονται αἱ κατασχίσεις, ἐλαττώνονται καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους μένουσι παραδείγματα, ὁποῖον ὁ μέθυος εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀγῶν παιδῶν γίνεται, καθὼς καὶ τὰ κατὰ κοινοποιούμενα αὐξάνουσι, διὰ τοῦτο μετ' εὐλικρινείας ὀμιλοῦν, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐπεπόλαζεν εἰς τὸ σχολεῖόν μας ἡ ἀπειροκαλία, ἀθθάθεια, ἀμέλεια, ἀπειθεία, νέφος πνευμάτων ἀναληθείας ἐκάλυπτε τῆς ἀθλίας νεολαίας τὰ πνεύματα, φιλοτιμία, ἐπιμέλεια, ζῆλος μικρῶν τοῦ Σχολείου. Ναί· διότι οἱ ὀδοῖ τῆς ἀπαλῆς καὶ πρὸς τὴν κακίαν ὀξυρόπου νεολαίας ἦσαν ἀνθρώποι ἀνεύ. καὶ Τὸ ὄνομα καὶ ἡ πρᾶξις τῆς φιλοτιμίας καὶ ζήλου ἐξέλιπε· διότι οὐδὲ εἰς ἐκεῖνους, οἵτινες τοιοῦτον ἴσον βίωσιν ἀνεδέχθησαν, τὸ νὰ ἐγχαράξωσι τὴν φιλοτιμίαν, δὲν ὑπῆρχε! κατ.

Σὺ, ἀναγνώστᾳ μου, μὴ με κατασχίσης ὡς κατήγορον, ἀλλὰ διερευνήσον μόνος σου τὰ πρῶτα αἰτία τῆς τοιαύτης διαφθορᾶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τῶν μικρῶν μας προλεγόμενον, ἵνα μὴ φανῶ ἐγὼ παρ' ἐλπίδα φιλοκατήγορος, διότι τί ποιητέον; ποία ψυχὴ, ἀκούουσα ἀπὸ ὑποσόμενον Ἑλληνικὰ νὰ διδάξη, βουλγαρισμούς, λέξεις, λέγω, καὶ φρονήματα, καὶ ἄλλα, δύναται νὰ ὑποφέρῃ.

Τελευταῖον δὲ εἰς τὴν προθεσίαν τοῦ ἑλληνικοῦ μας διδάκτορος, ἐπειδὴ ὑπερίσχυσε τὸ ἐναντίον αὐτοῦ κόμμα, βοηθούμενον ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, αἰσχροῶς καὶ διὰ ἐξ ἀμάξης κατηγοριῶν ἀποσύρεται, ὀμιλῶ εὐλικρινῶς.

Ὁ τέως μεριοδοδιδάσκαλος εἰς Ἀμπέλινον Ἰωάννης Δαλίδης ἀντιτάσσεται τῶρα εἰς τὸ Σχολεῖον Στενημάχου, διὰ νὰ διδάξη τὰ ἑλληνικὰ μόνον, καὶ ἐπὶ σκοπῷ βελτιώσεως τοῦ Σχολείου, ἀπὸ τοῦ προκατόχου του παραδεχθεὶς τρεῖς κλάσεις παραδιδόμενας Ἑλληνικὸν μάθημα, ἐξ ὧν ἡ μὲν ἀνωτάτη συγκειμένη ἀπὸ δύο μαθητᾶς παρεδίδοτο Ἑλληνικὸν μάθημα μόνον τὸν Ὀλυμπιάζον τοῦ Δημοσθένους, ἀνυλόμενον ἤδη κατὰ τινὰς συντακτικὸς κανόνας, ἕτερον δὲ μηδὲν· διότι, ἀφοῦ ἐπεραίωσε τὴν ἀριθμητικὴν ἥτις ἔθεωρετο τὸ μόνον συμπληρωματικόν, τρόπον τινά, τὸ μάθημα, κατ' ἐκεῖνον, τῆς σπουδῆς τῶν Ἑλληνικῶν μαθημάτων, δὲν τοῦ

ἔμεινε πλέον ἕτερον, εἴμη δι' ὀλίγον ἔτι τὸ Ἑλληνικὸν μάθημα μέχρι τῆς περαιώσεως τοῦ συντακτικοῦ καὶ μετὰ ταῦτα ὁ μαθητὴς παρεδίδοτο ἑλλ. μάθημα τὸν Λουκιανόν, τὴν ἀριθμητικὴν καὶ τὴν γραμματικὴν, μετὰ ἐν ἔτος εἰσήθη καὶ αὐτὴ εἰς τὴν μῆσιν τῆς συντάξεως. Καὶ τελευταῖον ἡ κατωτάτη τοὺς Λισωπειοῦς μύθους, τοὺς Σχολαστικοὺς καὶ τινα ἄλλα, γραμματικὴν, καὶ αὐτὴ ἦτο τοῦ Κομητᾶ ὑποχρεωμένοι ἦσαν οἱ μαθηταὶ νὰ ἐκστηθῶσι καὶ μάλιστα ταῖς ἰδίαις τοῦ κειμένου λέξεσιν. Ἄνὰ πᾶσαν δὲ Πέμπτην τὸ ἀπόγευμα ἐξηκολούθει κατὰ συνέχειαν τοῦ παραδεδομένου καὶ μεμαθημένου μέρους νὰ τὴν ἐξηγῆ, χωρὶς οἱ μαθηταὶ νὰ εἶνε καθυποβελημένοι εἰς ὑποχρέωσιν τοῦ ν' ἀποκρίνωνται εἰς τὸ ἐξηγηθὲν μάθημα, ἀλλ' οὔτε προσέτι νὰ τὸ ἐπιμελετῶσι. Μετὰ ἓνα περίπου ἐνιαυτόν, διότι ὁ Δαλίδης δύο σχεδὸν ἔτη διέτριψεν εἰς τὸ Σχολεῖόν μας, ἡ μετ' ἀνωτάτη κλάσις ἔπαυσεν, ἡ δὲ μεσαία συνεχωνεύθη εἰς τὴν κατωτέραν, καὶ οὕτως ἀντὶ τριῶν μίᾳ μόνῃ κλάσιν ἔμεινε διδασκόμενη τὰ Ἑλληνικά.

Προσοχῆς δὲ καὶ σημειώσεως ἄξιον εἶνε, ὅτι οὐδεὶς τῶν προμνησθέντων ἑλληνικῶν καὶ ἀλληλοδιδασκάλων ἐφιλοτιμήθη νὰ δεῖξῃ παραμικρὰν γενικὴν ἐξέτασιν τῶν μαθητῶν, ἢ καὶ μερικὴν, ὥστε οὕτω καὶ τῶν πολιτῶν τὸν ζῆλον νὰ ἐξάψωσι καὶ τὴν ἀπειρον νεολαίαν εἰς ἐλαχίστην τοῦλάχιστον φιλοτιμίαν καὶ ἀμύλλαν νὰ ἐμβάλωσι καὶ νὰ ἐπιδειχθῆ μικρὸς τις σπινθηρ προόδου· τοῦτο βέβαια ἦτο ἀναγκαῖον ὅσον καὶ ὠφέλιμον εἰς τὴν Κοινότητα τοῦ Στενημάχου.

Οἱ ἔφοροι τοῦ Σχολεῖου σχηματιζόμενοι με ὁποσοῦν σπουδαίους καὶ εἰδήμονας ἐγίνοντο ὁσημέραι πολυπειρότεροι, ὁ ζῆλος καὶ ἡ φιλοτιμία τῶν φρονιμωτέρων ἠῦξανεν, ὁ πρὸς τὴν παιδείαν ἔρως κατέφλεγε τὰς καρδίας τῶν, καὶ τούτου ἕνεκα πολλάκις ἐπρότειναν εἰς τοὺς διδασκάλους τούτους, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲ εἰς τὸν τελευταῖον περὶ ἐξετάσεως, ἀλλ' ἡ πρότασις τῶν ἀπέβαιεν ἀπραγμάτῃς· διότι οἱ λογιώτατοί μας κοιμώμενοι Ἐνδυμίωνος ὕπνον, ἐνόμιζον ὅτι ἔζων κατὰ τὸν μεσαιῶνα. Οἱ ἔφοροί μας ὅμως, ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅτι τὸ Σχολεῖον ἐκτίσθη διὰ πρόοδον τῆς Κοινότητος καὶ βελτίωσιν, διὰ τὴν ἠθικὴν μεταμόρφωσιν τῆς νεολαίας, καὶ διὰ προαγωγὴν, ὄχι στάσιν, καὶ τὸ χεῖρον, ὀπισθοπόρησιν· ἀφ' ἑτέρου ὅμως οὐδὲν τούτων βλέποντες ἐνεργούμενον καὶ προαγόμενον, ἐζήτουν πάντοτε μετὰ ζήλου διδάσκαλον δυνάμενον καὶ θέλοντα νὰ ἐνεργῆ τὸν ἱερὸν αὐτῶν σκοπὸν, τὴν πρόοδον.

Παρατήρησις. Τὸ Σχολεῖόν μας κατ' ἀρχὰς ὑπῆρξεν ἀλληλοδιδασκαλεῖον, ἐξετάσις οὔτε μερικὴ οὔτε γενικὴ ἔγινε ποσῶς, εἰθὺς μᾶς ἐπαρουσιάσθη καὶ Ἑλληνοδιδάσκαλος, καθὼς εἶδομεν, καὶ κλάσεις τινὲς Ἑλληνικά παραδιδόμεναι, αἵτινες τρεῖς οὖσαι μίᾳ κατήνησαν ἐπὶ τέλους.

Ἐπὶ τῆς παρατηρήσεως τῆς ἀπλῆς ταύτης ἐκθέσεως καθεὶς βέβαια

ἀπορεῖ, βλέπων ὅλα ἀσυνάρτητα καὶ ἄπαντα διότι ἀπὸ ἀλληλοδιδασκτικοῦ διὰ τὴν σχηματισθῆ καὶ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον, πρέπει διὰ μερικῆς ἢ γενικῆς ἐξετάσεως νὰ προβιβασθῶσι μαθηταὶ ἐγκρατεῖς καθαρῶς ἀναγνώσεως καὶ καλλιγραφίας, νὰ χωρισθῶσιν ἀπὸ τοῦ ἀλληλοδιδασκτικοῦ καὶ νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον, καὶ πάντοτε διὰ τῆς προβιβάσεως ὁ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον ἀριθμὸς ν' ἀξάνη ὅχι νὰ ἐλαττοῦται ἐξ ἐναντίας ἐνταῦθα παντάσῃ τὰ ἐναντία φαίνονται. Αἰτία ὅμως εἰκαστικῆ πιθανῆ καὶ θετικῆ εἶνε αὕτη: Εἰς τὰ ὅσα τῶν πατριωτῶν μας κατ' ἀρχὰς ἢ φήμη τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων βοῶσα ἀφύπνησεν αὐτοὺς καὶ παρεκίνησεν εἰς ἀνέγερσιν Σχολείου, ἢ ἡ φήμη ἀλληλοδιδασκτικῶν κατὰ τὴν φαντασίαν ὅμως αὐτῶν δὲν συνέβη, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὁποίαν ἔλαβον γνώμην ἀπὸ σοφωτέρους: ἐπειδὴ ὅμως ὅλος δι' ὅλου παρ' ἑπίδα ἔβλεπον, ὅτι οἱ κ. κ. ἀλληλοδιδάσκαλοι τῶν παρημέλων καὶ ἐμαρκούντων τὸ ζήτημᾶ των, πολλοὶ ἀπέσυρον τὰ τέκνα τῶν ἀπὸ τοῦ ἀλληλοδιδασκτικοῦ καὶ τὰ κατέπαυσαν, τελευταῖον δὲ πλείοτεροι συμφωνήσαντες καὶ συμβουλευθέντες ἔκριναν, ὅτι ἀναγκαῖον καὶ συμφέρον εἶνε ἡ συνεδρίασις δευτέρου διδασκάλου, Ἑλληνικοῦ, καὶ ἐπραγματοποιήθη ἡ γνώμη αὕτη, ἀλλὰ κἂν οἱ ἄπλοὶ καὶ ἀγράμματοι Στενημαχῶται ἔκοινον οὕτω, οἱ κ. διδάσκαλοι ὅμως δὲν συνηθάνοντο, ὅτι κατὰ τὸν σκοπὸν τούτων τῶν ἀνθρώπων εἶνε ἀναγκαῖα ἡ ἐξετάσις, καὶ ἡ ἀπὸ τῆς μίας εἰς ἄλλην Σχολὴν προβίβασις ἰκανῶν μαθητῶν καὶ τοῦτο εἶνε τὸ αἰτίον, ὥστε ἐπὶ τοῦ τελευταίου ἔτους τοῦ Δαλίδου νὰ μείνη μία μόνη κλάσις εἰς τὸ Ἑλλ. Σχολεῖον, καὶ ἐὰν διετηρεῖτο ἐν ἀκόμῃ ἔτος, εἰς τὸ ὁποῖον βέβαια καὶ αὕτη ἤθελε παύσει καὶ τὸ Ἑλλ. Σχολεῖον καὶ μείνη μόνον τὸ ἀλληλοδιδασκτικόν, ὡς καὶ πρότερον. Τοιαῦτα συνέβησαν ἐπὶ τῆς δευτέρας περιόδου τῶν πρακτικῶν τοῦ Σχολείου μας ἡ δὲ περίοδος αὕτη εἶνε εἰς τὰ πρακτικὰ μας ὡς ὁ μεσαιὼν εἰς τὴν Γενικὴν Ἱστορίαν, ἀπὸ ζοφερώτατον σκότος ἐπικαλυπτομένη. Εἰς μάτην ὁ Κωνσταντῖνος Καλαμάντης ἠγωνίζετο κατὰ τούτων, καὶ ἤθελε ν' ἀνοίξῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν εἰς τὸ νὰ γνωρίσωσιν, ὅτι τὸν νεώτατον ἐν τῇ Γενικῇ Ἱστορίᾳ καὶ τῶν φώτων καὶ παιδείας αἰῶνα διατρέχουσι διότι ἐλάλει εἰς ὅσα κωφῶν, ἀλλ' εἰς τὴν ἐπομένην περίοδον ἤρχισε νὰ ζυγίζηται πᾶσα λέξις καὶ πᾶν Καλαμάντειον φρόνημα.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Γ'

Εἰσαγωγή

Ἡ περίοδος αὕτη ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ Σχολείου καὶ ἐφεξῆς. Τὰ κατὰ ταύτην δὲ τὴν περίοδον γεγονότα εἶνε τὰ περιοριστότερα εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Σχολῆς μας, καὶ λόγου τινὸς ἄξια.

Ἡ ἀναληγία καὶ στάσιμος τῶν διδασκάλων κατάστασις, καὶ ἡ ἐκ ταύτης δυστυχῆς τοῦ Σχολείου θέσις ἐκίνει καὶ διερέθιζε τὴν ἀειθαλῆ τῶν ἐφόρων φιλοτιμίαν καὶ ἄοκνον περὶ τὴν πρόοδον τοῦ Σχολείου πρόνοιαν, ὥστε δὲν ἐπιτρέπει ποσῶς εἰς αὐτοὺς τὸ ν' ἀδιαφορῶσι καὶ ν' ἀμεριμῶσι περὶ τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης θέσεως αὐτοῦ. Ὅθεν ἀνεκοιμώθησαν πρὸς ἀναζητήσιν διδασκάλων δυναμένους καὶ θέλοντος τὴν πρόοδον.

Τὴν 10 Ὀκτωβρίου 1848 φθάνει νέος διδάσκαλος ὀνομαζόμενος Κωνσταντῖνος Σαϊτίδης ἐκ Περιστερᾶς, εἰς τὸν ὅποιον χρεωστεῖται ἡ ἐσωτερικὴ μεταρρυθμίσις τοῦ Σχολείου, ἡ φανείσα μικρὰ πρόοδος καὶ ἡ προσδοκωμένη μεγαλυτέρα· διότι αὐτὸς ἔθετο τὴν βᾶσιν, οὕτως εἰπεῖν, καὶ ἔδωκε πρῶτος νύξιν τινὰ προόδου. Naί! διότι ὁ ὅλως ἀφωσιωμένος εἰς τὴν πρόοδον οὗτος διδάσκαλος, καλῶς γνωρίζων, ὅτι προσὸν ἀταγκαιότατον πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦμένου, αὐτῆς τῆς προόδου, εἶνε ἡ διπλωματικὴ συμμόρφωσις τοῦ θέλοντος νὰ ὠφελήσῃ πρὸς τὸ κοινὸν πνεῦμα, καὶ ὅτι ὁ ἐπιχειρῶν τὴν μόρφωσιν νεολαίας, μᾶλλον δὲ ὀλοκλήρου Κοινοῦτος, ἀνάγκη νὰ ἐγχαράξῃ ὀρθὰ φρονήματα εἰς τὴν ψυχὴν αὐτῆς, καθόλου δὲν ἀπεμακρύνθη οὗτος ἀπὸ τούτων· ἀλλ' ἐξετάζει μάλιστα ταῦτα ἐντελέστατα, καὶ οὐκ εἰς μακρὰν ἤξεισθη κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ βλέπῃ μαθητὰς κοσμουμένους μὲ ὀρθὰ φρονήματα καὶ γενναῖα ἔθνη αἰσθήματα.

Τώρα οἱ περισσότεροι ἐνασπάζονται τοὺς λόγους τοῦ φιλέλληρος Κ. Καλαμάντου ὡς χρυσᾶ ἔπη, ἤρχισεν ἡ συλλογὴ ἀρχαιοτήτων τινῶν, ὅσας ἐφείσθη ὁ πανδαμάτωρ χρόνος, τώρα ἤρχισεν ἡ φιλολογικὴ, οὕτως εἰπεῖν, ἐξέτασις τῆς Στενημαχιώτιδος διαλέκτου, τώρα ἡ μεγαλήχησις ἐπὶ τῇ Ἑλληνικῇ αὐτῶν καταγωγῇ, ταῦτα εὐγενῆς εἰς τὸ νὰ φανῶσι τῶν εὐκλεῶν προγόνων τῶν ἄξιοι ἀπόγονοι, τώρα ἡ φήμη τοῦ σχολείου μας διακωδωνιζομένη συνάγει ἐξωτερικὰς φιλογενῶν καὶ φιλομούσων πατριωτῶν συνδρομὰς καὶ βιβλιοθήκη ἐκ τούτων προσέτι συσταίνεται, τώρα μάλιστα καὶ ἡ καλὴ καὶ εἰς πρόοδον συντελεστικὴ συνήθεια τῶν ἐξετάσεων καθιερωθεῖσα ἐξακολουθεῖται μετὰ θριμίβου.

Ταύτης δὲ τῆς θαυμασίας ἐντὸς ὀλίγου φανείσης προόδου καὶ μεταρρυθμίσεως συμφώνως ὁμολογεῖται, ὅτι ἄμεσος αἴτιος εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος ὁ κ. Κ. Σαϊτίδης.

Ταῦτα δὲ ἅπαντα θέλει βεβαιώσει ἡ ἐκθεσις τῶν πραγμάτων.

Ἄμα ἐμβῆκεν εἰς τὸ σχολεῖόν μας καὶ παρεδέχθη τοὺς παρὰ τῷ προκατόχῳ αὐτοῦ μαθητὰς, ἐπὶ μὲν μόλις εἰδότας τὴν κλίσιν ὀνομάτων καὶ ὀημάτων, δώδεκα δὲ ἤδη ἐμβάντας εἰς τὴν θεωρίαν τῶν εἰκοσιτεσσάρων γραμμάτων διέταξε καὶ ὠδήγησαν αὐτοὺς τοὺς νέους νὰ προετοιμασθῶσιν εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Δαλίδου παραδοθέντα εἰς αὐτοὺς μαθήματα μετὰ ἑβδομαδιαίαν δὲ προετοιμασίαν εἰς γενικὴν ἐξέτασιν ἐξητάσθησαν. . . .

Εὐχαί περὶ μελούσης προόδου καὶ βελτιώσεως τοῦ σχολείου ἀνεγροθεῖσαι ἐκ τοῦ μέσου τοῦ ἀκροατηρίου ἔδωκαν τὸ πέρας εἰς τὰς ταπεινάς καὶ μηδενὸς λόγου ἀξίας ἐξετάσεις.

Ἀναλαβὼν λοιπὸν οὕτω τὰς δύο ταύτας κλάσεις ὁ κ. Σαΐτίδης ἐπαρουσίασε καὶ τὸ διάγραμμα, περιέχον τὰ κατὰ τὴν πρώτην ἐξαμηνίαν παραδοθησόμενα ἀπλούστατα μαθήματα, ὡς ἑξῆς: εἰς τὴν πρώτην ἢ ἀνωτέραν Ἰερὰν ἱστορίαν, ἀριθμητικὴν, γεωγραφίαν πολιτικὴν, ἑλλ. μάθημα, γνώμας τινὰς τῶν παλαιῶν, ἔπειτα δὲ τὴν πρὸς Δημόνικον παραίνεσιν τοῦ Ἰσοκράτους, εἰς τὰ ὁποῖα καλῶς καὶ μετὰ τῆς ἀνηκούσης εἰς τὰς δανάμεις τῶν μαθητῶν ἐντελείας καὶ ἀναπτύξεως τοῦ διδασκάλου παραδοθέντες, καλῶς καὶ εὐστόχως ἀπεκρίθησαν εἰς τὴν κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1849 γενομένην ἐξέτασιν, ἥτις θαυμασιώτατα καὶ τῶν μαθητῶν τὸν Σῆλον καὶ φιλοτιμίαν ἀνεξωπύρωσε καὶ τῶν προΐσταμένων τὴν προθυμίαν ἠΰξησε καὶ ἔδωκε κατὰ τινὰ τρόπον ἐλπίδας χρηστὰς περὶ μελλούσης βελτιώσεως τοῦ σχολείου.

Μετὰ μίαν ἐβδομάδα καὶ εἰς τὴν ἀλληλοδιδασκτικὴν σχολὴν ἔγειναν ἐξετάσεις, εἰς τὰς ὁποίας προανεβίβασθησαν μαθηταὶ τινές, καὶ οὕτως αἱ εἰς τὴν ἑλλ. σχολὴν κλάσεις τοῖς ἔγειναν, εἰς τὰς ὁποίας, διὰ νὰ μὴ πολυλογῶμεν, διωρίσθησαν ἐν διαγράμματι τῆς ἐπομένης ἐξαμηνίας τὰ μαθήματα: εἰς τὴν ἀνωτέραν, συντομὸς ἐπιτομὴ Λογικῆς Κούμα, συνέχεια γεωγραφίας καὶ ἀριθμητικῆς, συντακτικὸν Πιτζιπίου, ἀνάγνωσις εἰς τὸν Κέβητος Θηβαίου Πίνακα, καὶ ἑλλ. μάθημα τὸν περὶ βασιλείας τοῦ Ἰσοκράτους λόγον, εἰς τὴν νεώτεραν διετάχθησαν ταῦτα ἑλλ. μάθημα οἱ νεκρικοὶ διάλογοι, ἱερὰ ἱστορία καὶ ἀριθμητικὴ ἢ δὲ ἐσχάτη ἐμβήκεν εἰς τὴν θεωρίαν τῆς γραμματικῆς.

Ἄλλ' ὁ καιρὸς ταχέως παρέρχεται καὶ συγκροτεῖται πάλιν γενικὴ ἐξέτασις μετὰ παρατάξεως μεγαλυτέρας καὶ λαμπροτέρας κισσόφυλλα καὶ ἄλλα τοῦ φθινοπώρου βλαστήματα διεκόσμου τὰς θύρας τῆς σχολῆς καὶ τὰς κεφαλὰς τῶν ἐξεταστῶν μας ἔστεφον καὶ ὡς πρασίνη χλόη ἐκαλλώπιζον τὸ ἔδαφος, τοὺς τοίχους ἀκόμη τῆς παραδόσεώς μας ὑπὲρέπιζον σοφαὶ τῶν σοφῶν προγόνων μας γνῶμαι ἠθικαί, προσηρημέναι ἄσπθεν τῶν θυρῶν καὶ ἀφελέστατον ποιητικὸν ἐπίγραμμα ἐπὶ τοῦ δεξιῦ τοίχου τῆς μεγάλης παραδόσεως, πόνημα τοῦ διδασκάλου μας Κ. Σαΐτίδου, δεικνύει τὴν ἑλλ. καταγωγὴν κυρίως τῶν Στενημαχιωτῶν κ.τ.λ. τὸ ὁποῖον παρεισάγομεν ἐνταῦθα.

Κ' εἰς τοῦ κόσμου τάχα ἂν τὸν Ἕλληνα ἢ τὴν τύχην ὄξῃ

Ἐκεῖ τὸν μέγαν νοῦν του θαυμασίως θ' ἀναδείξῃ

Ἰατὶ ἔχει κληρονομίαν τῶν προγόνων τὴν Σοφίαν

Καὶ Ἀπόλλων καὶ αἱ Μοῦσαι τὸν χαρίζουν τὴν φιλίαν.

Αναγλυφον Αρχιστρατηγών
Μιχαήλ

Κ' οἱ ἰδικοὶ μας προπάτορες σὺν ἀφήξαν τὴν πατρίδα,
Τῶν χαρίτων τὴν ἐστίαν, ἄχ τὴν γῆν τὴν Ἑλληνίδα,
Ἰὰ τὸν Ἄρην τὸν φρονέα, καὶ παντοίας δυστυχίας,
Ὅλα ὅλα φεῦ πανώλι τῆς πατρίου ἐδνομίας,
Ἐδῶ εἶπαν μὲ στενὴν μάχην βαρβάρους νὰ ἐξώσουν
Καὶ ἐκ ταύτης τὸν ΣΤΕΝΗΜΑΧΟΝ ἐξῆς νὰ στερεώσουν.
Καὶ ἀφοῦ εἶδαν ν' ἀναβλύζη Πιερίᾳ ἐκεῖ πάλιν
Μετὰ τόσων σκοτισμένων πολλῶν χρόνων δεινὴν πύλην
Συγκινοῦνται νὰ συνδράμουν μὲ χαρὰν τῶν οἱ πατέρες.
Ὡ τὰς Μούσας νὰ καλέσουν καὶ αὐταὶ μας αἱ μητέρες,
Ὅμογνόμως καὶ μὲ ζῆλον ἐξῆς νὰ καθιδρόνουν
Καὶ μὲ ὄρκον τὰγαθὰ τῶν εἰς αὐτὰς νὰ φερρόνουν
Ἀνεγείρουν εὐθὺς πλέον λαμπρὸν τοῦτο τὸ σχολεῖον
Ν' ἀποδείξουν ὅτι τρέχουν τὸ ἀρχαῖον μεγαλεῖον

Ὡ πανύμνητε Σοφία

Τῶν καλῶν πηγῆ πλουσία

Τήρει τοῦτο τὸ σχολεῖον

Ὡς τὸν οἰκόν σου τὸν θεῖον

Τῆ ἰα' Ὀκτωβρίου 1849.

Στενημάχῳ.

Τὰ μαθήματα τῆς τρίτης ἑξαμηνιαίας καταγράφησαν ὡς ἐξῆς: Εἰς τὴν ἀνωτέραν κλάσιν. Ἰερὰ κατήχησις, σύντομος ἠθικὴ φιλοσοφία τοῦ Κοῦμα, συντακτικὸν Ἀσωπίου Ἑλλ. μάθημα ἐκ τῶν ἀπομνημονευμάτων τοῦ Ξενοφῶντος, καὶ ἠθικὰ γυμνάσματα εἰς τὴν σημερινὴν διαίεξτον.

Περὶ τὰ μέσα τῆς ἑξαμηνιαίας ταύτης ὁ Ἀλληλοδιδάκτης Κ. Θεόδωρος ἀφησε κενὴν τὴν θέαν τοῦ, τὴν ὁποῖαν πρὸς τὸ παρὸν ἀνέλαβε μαθητῆς τις τῆς ἀνωτέρας κλάσεως ἐπὶ τρεῖς μῆνας Θεαγένης καλούμενός!).

ΑΝΑΓΛΥΦΟΝ ΤΟΥ ΑΡΧΙΣΤΡΑΤΗΓΟΥ ΜΙΧΑΗΛ

Ἐν τῇ περιφερείᾳ «Ποῦε—Βιρὰν» 25 χιλιομ. Β. Α. τῆς Κομοτινῆς εὐρέθῃ ἀνάγλυφον ἀποσταλὲν πρὸ τινῶν ἡμερῶν παρὰ τοῦ κ. Ν. Τσίπουρα Συναγματάρχου, ἐκπληροῦντος χρεὴ Μεράρχου ἐν τῇ ἐνταῦθα XII Μεραρχίᾳ πρὸς τὸν ἔφορον ἀρχαιοτήτων ἐν Θεσσαλονίκῃ κ. Ε. Πελεκίδην διὰ τὸ Βυζαντινὸν Μουσεῖον.

Τὸ ἀνάγλυφον παριστᾷ ἐπὶ πλακῶς 0,65×0,65 εἰκόνα ἀγγέλου ἔχοντος ξίφος καὶ ἵσταμένου ἐπὶ τοῦ χειλοῦς κρημνοῦ εἰς σιάσιν ἀμνομένου. Ἐνωθι τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἔχει τὰ δύο κεφαλαῖα ἑλληνικὰ γράμματα ΧΡ, ὀπισθεν δ' αὐτοῦ καὶ εἰς τὸ βάθος τῆς εἰκόνης σύμπλεγμα οἰκοδομῶν ἐπιτομένων ἐπὶ ἀποτόμῳ βράχου.

Περὶ τῆς παραστάσεως καὶ τῆς χρονολογίας τοῦ ἀναγλύφου δὲν δύναται τις νομίζω

!) Ἐδῶ τελειώνει τὸ Α' μέρος τοῦ χειρογράφου. Ἀκολουθεῖ τὸ Β' μέρος τ' «Ἀπομνημονεύματα».